

P-05-993 Gwnewch y sector manwerthu'n gwbl hygrych i bobl anabl

Y Pwyllgor Deisebau | 15 Medi 2020
Petitions Committee | 15 September 2020

Cyfeirnod: RS20/13466

Rhif y ddeiseb: P-05-993

Teitl y ddeiseb: Gwnewch y sector manwerthu'n gwbl hygrych i bobl anabl

Testun y ddeiseb:

Yn ystod pandemig Covid-19, mae llawer o siopau hanfodol wedi defnyddio dulliau diogelwch sydd wedi eithrio llawer o bobl anabl. Ni chafodd pobl â nam ar y golwg eu cynnwys yn y slotiau siopa blaenoriaeth cyn diwedd mis Mai. Mae'r holl arwyddion a marciau llawr yn bur weledol, sy'n dda i ddim os oes gennych olwg gwan neu ddim golwg. Nid yw systemau un ffordd mewn siopau'n ddigon llydan i ddefnyddwyr cadair olwyn ac mae cilfachau i'r anabl yn cael eu defnyddio fel lle i bobl giwio.

Gwybodaeth ychwanegol

Wrth i'r cyfyngiadau symud gael eu llacio, mae pobl anabl yn wynebu mwy o heriau. Mae bysiau a threnau wedi selio cilfachau i'r anabl, ni all pobl fyddar ddarllen gwefusau gyda phobl yn gwisgo mygydau wyneb ac, wrth agor bariau, caffis a bwytai, bydd mwy o seddi awyr agored yn bosibl. Mae hyn yn peri mwy o risg i bobl anabl gan fod seddi awyr agored, y rhan fwyaf o'r amser, yn cymryd dros le cyhoeddus ac yn achosi perygl a rhwystr.

1. Cefndir

Mae'r newidiadau a wnaed i'n hamgylchedd adeiledig yn sgil y pandemig, a'r modd y mae'r newidiadau hyn wedi effeithio ar hygyrchedd, wedi bod yn bryder mawr wrth i fusnesau ailagor yn raddol.

1.1. Gofynion Deddf Cydraddoldeb 2010

Mae tair rhan o Ddeddf Cydraddoldeb 2010 yn berthnasol i'r mater hwn.

Dyletswydd i wneud 'addasiadau rhesymol'

Mae Adran 20 yn gosod dyletswydd ar ddarparwyr nwyddau, gwasanaethau a chyfleusterau i wneud **addasiadau rhesymol er mwyn osgoi sefyllfaoedd lle bydd person anabl o dan 'anfantais sylweddol'** o'i gymharu â pherson nad yw'n anabl wrth geisio cael mynediad at wasanaethau a chyfleusterau.

Mae'r ddyletswydd hon yn cynnwys tri gofyniad:

- newid **y ffordd y mae pethau'n cael eu gwneud;**
- gwneud newidiadau i oresgyn rhwystrau a grëwyd gan **nodweddion ffisegol** adeilad y darparwr gwasanaeth;
- darparu **cymhorthion a gwasanaethau ychwanegol**, fel darparu offer ychwanegol neu ddarparu gwasanaeth gwahanol neu ychwanegol.

Nid yw'r Ddeddf yn rhagnodi beth allai gynrychioli addasiad rhesymol, gan fod hyn i'w benderfynu yn unol ag amgylchiadau penodol pob achos unigol.

Mae canllawiau'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol yn nodi bod **yr hyn sy'n rhesymol yn dibynnu ar faint a natur y busnes, ymhlith ystyriaethau eraill**. Felly, gall yr hyn sy'n cael ei ystyried yn addasiad rhesymol i sefydliad mawr fel banc fod yn wahanol i'r hyn sy'n cael ei ystyried yn addasiad rhesymol ar gyfer siop fach annibynnol.

Dyletswydd cydraddoldeb cyffredinol y sector cyhoeddus

Mae Adran 149 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010 yn creu un ddyletswydd cydraddoldeb ar gyfer y sector cyhoeddus yng Nghymru, Lloegr a'r Alban. Mae dyletswydd cydraddoldeb cyffredinol y sector cyhoeddus yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus, ac unrhyw gorff sy'n cyflawni swyddogaethau o natur gyhoeddus, ystyried anghenion grwpiau gwarchoddedig (er enghraifft, pan fyddant yn darparu gwasanaethau ac yn eu harferion cyflogaeth.)

Mae'r ddyletswydd gyffredinol yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus roi sylw dyledus i'r angen i gymryd y camau a ganlyn:

- dileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon ac ymddygiad arall a waherddir gan y Ddeddf;
- datblygu cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rheini nad ydynt yn ei rhannu; a
- meithrin cydberthnasau da rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rheini nad ydynt yn ei rhannu.

Dyletswyddau cydraddoldeb penodol y sector cyhoeddus yng Nghymru

Mae Adran 153 o'r Ddeddf yn rhoi'r pŵer i Weinidogion yng Nghymru, Lloegr a'r Alban osod **dyletswyddau penodol** drwy gyfrwng rheoliadau. Mae'r dyletswyddau penodol yn ofynion cyfreithiol a ddyfeisiwyd i helpu awdurdodau cyhoeddus gyflawni'r ddyletswydd gyffredinol.

Mae **dyletswyddau cydraddoldeb penodol y sector cyhoeddus** yng Nghymru yn gosod rhwymedigaethau amrywiol ar fwyafrif yr awdurdodau cyhoeddus yng Nghymru (fel awdurdodau lleol neu fyrddau iechyd) gan gynnwys (ymhlith eraill):

- cynhyrchu **amcanion cydraddoldeb a Chynlluniau Cydraddoldeb Strategol**;
- **ymgysylltu** gyda phobl o grwpiau gwarchoddedig wrth gyflawni eu swyddogaethau;
- asesu **effaith** eu penderfyniadau ar **gydraddoldeb**;
- casglu **gwybodaeth am gydraddoldeb**.

1.2. Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol

Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (EHRC) yw rheoleiddiwr Deddf Cydraddoldeb 2013. Ar ôl cyfnewid gohebiaeth gychwynnol ar y mater dan sylw, ysgrifennodd Rebecca Hilsenrath, ei Brif Weithredwr **lythyr agored** at Gonsortiw Manwerthu Prydain ym mis Mai, yn nodi bod y consortiw wedi **methu â chydabod y rhwymedigaethau cyfreithiol ar fanwerthwyr i wneud addasiadau rhesymol ar gyfer pobl anabl**. Mae'r llythyr yn pwysleisio'r ffaith nad yw cefnogaeth wirfoddol yn negyddu'r gofynion cyfreithiol ar fanwerthwyr.

Nododd y llythyr hefyd fod y **diffiniad cyfreithiol o 'anabledd' yn llawer mwy eang na'r grŵp o bobl y bu gofyn iddynt 'warchod' eu hunain**, sy'n golygu bod risg y gallai gweithredoedd y manwerthwyr adael pobl anabl yn ynysig ac yn methu â siopa am hanfodion.

Nododd y llythyr hefyd fod yr EHRC wrthi'n **adolygu dros 300 o hawliadau yn erbyn archfarchnadoedd mawr** am fethu ag ystyried anghenion pobl anabl a gwneud addasiadau at ddibenion caniatáu i bobl siopa am hanfodion.

Oherwydd pryderon parhaus bod rhai manwerthwyr yn methu â gwneud addasiadau rhesymol i gwsmeriaid anabl, ar 3 Medi cyhoeddodd y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol ganllawiau newydd sy'n esbonio'r camau syml y gall manwerthwyr eu cymryd i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r gyfraith.

Mae'n argymhell y dylai manwerthwyr:

1. Darparu gwasanaeth sy'n diwallu anghenion eu cwsmeriaid i gyd;
2. Cynllunio ymlaen llaw i feddwl am anghenion eu cwsmeriaid anabl;
3. Cyfathrebu â'u cwsmeriaid, a
4. Hyfforddi eu staff.

Mae'r canllawiau'n cynnwys amrywiaeth o ffyrdd ymarferol o wella hygyrchedd mewn siopau er mwyn sicrhau y cydymffurfir â'r gyfraith.

2. Camau gan Lywodraeth Cymru

Ymateb Llywodraeth Cymru i uchafbwyntiau'r ddeiseb:

- “Mae’n ofynnol i Awdurdodau Lleol gynnal **Asesiadau Effaith Integredig** ac **ymgysylltu’n rhagweithiol â phobl anabl** lle y gallai effeithiau anfwriadol ddigwydd. Mae angen i Awdurdodau Lleol allu darparu tystiolaeth, ar gais, fod hyn wedi digwydd cyn y gallwn ryddhau cyllid”;
- “Mae Llywodraeth Cymru’n cydweithio’n agos â **manwerthwyr a Chonsortium Manwerthu Cymru** er mwyn sicrhau bod camau digonol yn cael eu cymryd i ddiwallu anghenion defnyddwyr anabl o fewn cyfyngiadau’r protocolau ynghylch cadw pellter cymdeithasol”;
- “Mae cyfarfodydd rhwng aelodau o Gonsortium Manwerthu Cymru a sefydliadau anabledau wedi profi’n ddefnyddiol o safbwynt rhannu gwybodaeth ac adborth ynghylch y cyfathrebu a’r addasiadau sy’n ofynnol er mwyn diwallu anghenion defnyddwyr a gweithwyr anabl. O’r herwydd mae llawer o fanwerthwyr wedi cynnig **oriau penodedig ar gyfer defnyddwyr hŷn a defnyddwyr agored i niwed**, a hefyd wedi caniatáu i **gynorthwyyr personol** siopa gyda phrynwyr pan fo angen. Mae archfarchnadoedd hefyd wedi cyflwyno **talebau neu gardiau rhodd electronig**, sy’n galluogi i aelodau o deuluoedd, ffrindiau a gwirfoddolwyr siopa ar ran pobl eraill. Maent hefyd yn cynnig **hyfforddiant** i staff ynghylch y ffordd orau o ddiwallu anghenion eu cwsmeriaid anabl”, ac

- “Wrth i’r economi ailagor mae Llywodraeth Cymru **yn disgwyl i anghenion y cyhoedd o ran hygyrchedd gael eu diwallu’n llwyr lle y bo’n bosibl**. Os yw’r cyfreithiau ynghylch cadw pellter o 2 fetr yn gwneud hynny’n anodd mae’n ofynnol cyflwyno trefniadau eraill digonol ar gyfer sicrhau mynediad”.

3. Camau gweithredu Senedd Cymru

Cyhoeddodd y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau yn Senedd Cymru adroddiad yn ddiweddar ar **anghydraddoldeb a'r pandemig**. Un o’r prif negeseuon yn yr adroddiad oedd bod angen gwella hygyrchedd.

Dyweddodd y Pwyllgor:

“Mae'r pandemig wedi gosod heriau cymhleth i bobl anabl. Ni ddylai'r newidiadau a wneir i'n hamgylchedd a'n bywydau arwain at lai o annibyniaeth i bobl, ac mae angen i Lywodraeth Cymru sicrhau bod barn pobl anabl yn cael ei hystyried wrth wneud penderfyniadau am y 'normal newydd'.”

Gwnaeth y Pwyllgor nifer o argymhellion i Lywodraeth Cymru ynghylch hygyrchedd, gan gynnwys argymhell y dylai:

- gynnal **ymgyrch ymwybyddiaeth y cyhoedd ynghylch cadw pellter cymdeithasol** i bwysleisio'r gwahanol heriau y mae'r 'normal newydd' yn eu gosod i wahanol bobl;
- darparu **canllawiau cyflym i fusnesau sy’n ailagor ynghylch hygyrchedd ffisegol a chyfathrebu**;
- sefydlu **cynllun dosbarthu nwyddau â blaenoriaeth ar gyfer pobl anabl** nad ydynt yn gwarchod (tebyg i gynllun DEFRA/RNIB yn Lloegr);
- penodi **arweinydd hygyrchedd** o fewn Llywodraeth Cymru i oruchwylio’r gwaith o lunio’r holl wybodaeth allweddol am iechyd y cyhoedd a gwybodaeth arall mewn fformatau hygyrch; a
- sicrhau bod **asesiad effeithiol o’r effaith ar gydraddoldeb**, a dadansoddiad o'r effaith ar hawliau dynol, yn cyd-fynd â phob penderfyniad polisi neu ddeddfwriaethol mawr. Dylid cyhoeddi’r ddau ar-lein a dylid anfon copïau at y Pwyllgor hwn i’w hadolygu.

Mae'n ofynnol i Lywodraeth Cymru ymateb yn ffurfiol i'r argymhellion hyn ym mis Medi.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrwydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.